

ΛΟΓΟΣ

272

Ἐκφωνηθεὶς τὴν 21 Φεβρουαρίου 1865 παρὰ τοῦ Συνταγματάρχου ἀριστείουχου καὶ ἱππότη Κ. ΚΑΡΠΟΥ ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ἐν τῷ Ναῶ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν εἰς τὴν τελευταίην κατὰ τὴν εἰς τὸ Α'. Κόμητήριον ἀνακομιδῆν τῶν ὀστέων τοῦ αἰοδήμου Στρατηγοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, Δολοφωρηθέντος πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν.

» Φωνὴ ἠκούσθη ἐκ χειλέων κλαυθμοῦ καὶ δεήσεως
» υἱῶν Ἰσραὴλ (Ἱερ. κεφ. Ε'. § 21).

Ναί, συμπολίται! ἡ φωνὴ τοῦ ἀκούσματος τῆς σκληρᾶς καὶ ἀδίκου ἀπωλείας τοῦ ἀτρομήτου Στρατηγοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου οὔτινος τὰ ὅσα βλέπετε λαβόντος μαρτυρικὸν θάνατον ἕνεκα πολιτικῆς ραδιουργίας, ἐξήγειρεν εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἀπανταχοῦ εὕρισκομένους τὸν κλαυθμὸν καὶ ἐκ τῶν χειλέων αὐτῶν τὰς ἀρὰς διὰ τὴν στέρησιν τοῦ ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν κίνδυνοι καὶ ἀπειλαὶ καταστροφῆς τὴν Πατρίδα περιεκύκλουν, καὶ καθ' ἣν διὰ τῆς ἀρωγῆς καὶ τῶν στρατηγικῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ τῇ συνδρομῇ τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν τοῦ ἐμόχθει ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῆς καὶ τῆς εὐδοσίσεως τῶν ἐλευθεριῶν τῆς, καὶ τὴν δέησιν πρὸς τὸν Ὑψίστον, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν ἀφ' ἑνὸς ἀπέναντι τοῦ γενομένου ἀνομήματος ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ στρατιώτου αὐτὴν στρατεύοντος ὑπὲρ τῆς ἀνωρθώσεως τῆς ὑπὸ τῶν βαρβάρων βεβηλωθείσης Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐλεήσῃ τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν διάπραξιν τῆς ὀλεθρῆς διὰ τὴν Πατρίδα ἀπωλείας αὐτοῦ.

Διὸ ἐπικαλοῦμαι τὴν προσοχὴν σας, Κύριοι, διὰ νὰ ἐκφωνήσω ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς προκειμένης τελετῆς τοῦ ἀοιδίμου Στρατηγοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν στρατηγικῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, καὶ ταυτοχρόνως νὰ καταδείξω εἰς τὴν παροῦσαν κοινωνίαν μας πῶς ἐπῆλθεν ἡ παλιγγενεσία τῆς Ἑλλάδος δι' ἣν ἀναπνέομεν σήμερον τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Μέγας προορισμὸς ἐξετελέσθη παρὰ τῆς θείας προνοίας τὸ 1797 ἔτος διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ὑπὸ τὴν βαρὺν ζυγὸν Ἑλληνικῶν ἡμῶν ἔθνους ἀπὸ τοῦ αἰμοσταγῆς καὶ αἰμοδόρου Σκῆπτρου τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Τριακόσια ἐξήκοντα ἑπτὰ ἔτη ὑπὸ τὴν δουλείαν αἱ θερμαὶ παρὰ κληθεὶς μετὰ δακρύων καὶ οἱ ἐγκραθιοὶ ἀναστεναγμοὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἔρθασαν εἰς τὰς ἀσπὰς τοῦ ἐπουρανοῦ Πατρὸς καὶ εἰσακοιτήθησαν, δι' ἃ ἠτύχησεν ὁ ἐλεήμιον θεὸς κατὰ τὸ ῥῆθὲν ἔτος καὶ ἐν ὧν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ῥήγα Φεβραίου καὶ ἐν σπείρῳ αὐτοῦ τὴν ἰδίαν τῆς ἐλευθερίας εἰς τοὺς Ἕλληνας δι' ἡδονικῶν ἀγμάτων σύννεμα ἠὲ διερμήνευεν αὐτοῦς καὶ πῶς δύνανται νὰ ἐλευθερώσων τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν δουλείαν.

Ὁ πρῶτος ἀνὴρ, ὅστις συνετάξεν τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἦτον ὁ Ῥήγας Φεβραῖος· καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων τῆς ἡεταίριας αὐτῆς διέδωκε εἰς πάντα Ἕλληνα ἀπὸ περσῶν εἰς περσῶν τῆς γῆς τὴν ἰδίαν τῆς ἐγροσεως κατὰ τῆς τυραννείας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν πρωτότυπον Ἑλλάδα.

Οἱ ἀποστολοὶ τῆς Ἑταιρίας ταύτης περιεργόμενοι πανταχοῦ ἐφθίταν εἰς τὰ μέρη τοῦτα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀναζητοῦντες ἐπιστήμους, ἀ.δ.α. καὶ ἱκανοὺς διὰ τὴν κίνησιν τῆς ἐπαναστασιατικῆς μηχανῆς, καταχοῦντες καὶ μυθῶντες αὐτοὺς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Κατὰ τὰς ὑποφείας ὄθεν τοῦ Ἑλικῶνος καὶ Παρνασσῶ ἀνεύθρον καὶ τὸν αἰθιμιὸν στρατηγὸν Ὀδυσσεῖα Ἀνδρούτσου (περὶ οὗ πρόκειται λόγος) τὸν ὅποιον προπαρασκευάσαν διὰ τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Ὀδυσσεὺς οὗτος ἦτο· υἱὸς τοῦ περιβλέπου Ἀνδρούτσου ἐκ Λοκρίδος, ὅστις πρῶτος εἶχε συλλάβει τὴν ιδεάν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐμόχθησεν οὐκ ὀλίγον.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο· ἀνὴρ συνετὸς, εὐρύτης, μάχιμος καὶ ἐπιφοβὸς εἰς τοὺς ἔχθρους τῆς Πατρίδος, τότε δὲ διετέλει στρατιωτικὸς διοικητὴς, ἦτοι καπετάνιος, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Λεβυθίας διωρισμένος παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἡπείρου Ἀλλῆ Πασᾶ.

Ἀφοῦ τέλος ὠρίμασεν ἡ ὑπόθεσις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἐπῆλθε καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς παλιγγενεσίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ 25 Μαρτίου τοῦ 1821, καθ' ἣν ἐδόθη τὸ σημεῖον τῆς ῥήξεως τοῦ πυρός κατὰ τῶν δεσποζόντων τὴν Ἑλλάδα τυράννων τούρκων. (1)

(1) Ἠγαπημένοι μου Γαλαξειδιῶται.

« Ἦταν βέβαια ἀπὸ τὸν Θεὸν γραμμένο νὰ ἀδράξωμε τὰ ἄρ. »
 » ματα μία ἡμέρα, καὶ νὰ χυθῶμε καταπύονο στοῦ τυράννου »
 » μας, πού τόσα χροῖνια ἀνελεήμονα μᾶς τυραγεύουν. Τί τῆ θέ- »
 » λομε, βρὲ ἀδέρφια, αὐτὴ τὴν πολυπικραμένη ζωὴ, νὰ ζοῦμε ἀ- »
 » ποχάτου στὴν σλαβία, καὶ τὸ σπαθὶ τῶν Τουρκῶν νὰ ἀκονιέ- »
 » ται στὰ κεφάλια μας· δὲν τηρᾶτε πού τίποτα δὲν μᾶς ἀπό- »
 » μιν εἰ αἱ ἐκκλησιαὶ μᾶς γενήκανε τζαμιά καὶ ἀχούρια τῶν »
 » Τουρκῶν· κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πῆ πῶ· τάχα ἔχει τίποτα ἐ- »
 » δικότου, γιατί τὸ ταχὺ βρῖσκεται φτωχὸς, σὰ διακονίρης στὴ »
 » στρατᾶ· αἱ φημελίς μᾶς καὶ τὰ παιδιά μᾶς εἶναι στὰ χέρια »
 » καὶ στὴ διάκρισι τῶν Τουρκῶν. Τίποτα, ἀδέρφια δὲν μᾶς ἔμεινε »
 » δὲν εἶναι πρέποντας νὰ σταυρώσωμε τὰ χέρια, καὶ νὰ τιρᾶμε »
 » τὸν οὐρανὸν ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκε χέρια, γινῶσι καὶ νοῦ ἄς ρωτή- »
 » σωμε τὴν καρδιά μᾶς καὶ ὅ,τι μᾶς ἀπαντυχαίνει ἄς τὸ βάλ- »
 » λωμε γλήγορα σὲ πράζιν, καὶ ἄ· εἴμεθα, ἀδέρφια, βέβαιοι τὸ »
 » πῶς ὁ Χριστὸς μᾶς ὁ πολυαγαπημένος θὰ βάλῃ τὸ χεῖρι ἀπί- »
 » νου μᾶς. Ὅ,τι θὰ κάμωμε, πρέποντας εἶναι νὰ τὸ κάμωμε μίαν »
 » ὄραν ἀρχήτερα, γιατί ὕστερα θὰ χτυπᾶμε τὰ κεφάλια μᾶς. »
 » Τώρα ἡ Τουρκία εἶναι μπερδευμένη σὲ πολέμους, καὶ δὲν ἔχει »
 » ἀσκήρια νὰ στείλῃ καταπύονο μᾶς. Ἄς ὠφελῶθουμε ἀπὸ τὴν

Ἐκ τῶν Ταινάρων τῆς Πελοποννήσου ἕως εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον ἀπέναντι τῆς Ἄρτης, καὶ ἀπὸ τὸ Σούνιον καὶ Σαρωνικὸν Κόλπον ἕως τὸν Θερμαϊκὸν ἀπέναντι τῆς Λαμίας, καὶ ἀπὸ τὰς μαχίμους νήσους τῆς Μεσογείου θαλάσσης ἠγέρθησαν σύμπαντες

» περίστασι, ὅπου ὁ Θεὸς, ἀκούων ἡμᾶς τὰ δίκαια παράπονά μας,
 » μᾶς ἔστειλε διὰ ἐλλόγου μᾶς· μία ὥρα πρέποντάς εἶναι νὰ ξε-
 » σπᾶσῃ αὐτὸ τὸ μαράζι, ὅπου μᾶς τρώγει τὴν καρδιά. Στὰ ἄ-
 » ματά, ἀδελφία· ἢ νὰ ξεσπλασθῶμε ἢ ὅλοι νὰ πεθάνωμε· καὶ
 » βέβαια καλλίτερο θάνατο δὲ μπορεῖ νὰ προτιμήσῃ καθε χρι-
 » στιανὸς καὶ Ἕλληνας.

» Ἐγὼ, καθὼς τὸ γνωρίζετε καλότατα, ἀγαπητοὶ μου Γαλαξει-
 » διῶται, ἤμπορῶ νὰ ζήσω βασιλικά, μέ πλούτια, τιμαὶς καὶ
 » δοξαί· οἱ Τούρκοι ὅ,τι καὶ νὰ ζητήσω μοῦ τὸ δίνουνε παρα-
 » καλῶντας, γιατί τὸ σπαθὶ τοῦ Ὀδυσσεῆ δὲν χωρατεύει· ἔπειτα
 » κοντὰ στὰ ἄλλα ἐνθυμοῦνται τὸν πατέρα μου, ποῦ τοὺς ἐξε-
 » μάτισε. Μὰ σᾶς λέγω τὴν πᾶσαν ἀλήθεια, ἀδέρφια, δὲ θέλω
 » ἐγὼ μονάχα νὰ καλοπερνᾶω, καὶ τὸ γένος μου νὰ βροχάῃ στὴ
 » σκλαβιά· μοῦ καίεται ἡ καρδιά μου, σὰ βλέπω καὶ συλλογιού-
 »μαι πῶς ἀκόμα οἱ Τούρκοι μᾶς τυραγνεύουν.

» Ἀπὸ τὸ Νιωριά μοῦ στείλανε γράμματα, πῶς εἶναι τὰ πάν-
 » τα ἑτοιμα. Ἐγὼ εἶμαι στὸ ποδάρι μὲ τὰ καλληκέρια μου· μὰ
 » θέλω πρῶτα νὰ ἴθαι βέβαιος τὸ πῶς θὰ μὲ ἀκολουθήσετε καὶ
 » ἐτεῖς· ἂν ἐσεῖ· κάμετε ἀρχὴ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, καὶ ἐγὼ ἀπὸ
 » τὴν ἄλλη, θὰ σικνωθῇ ὅλη ἡ 'Ρούμελη· γιατί ὁ κόσμος φοβᾶ-
 »ται· μὰ σὰ ἰδῇ ἐλλόγου σας, ποῦ ἔχετε τὰ καράβια, καὶ ξέρετε
 » καλλίτερα τὰ πράγματα, τὸ πῶς σικνόνετε τὸ μπάρκι, θανά
 » ξεθαρέψῃ καὶ τελειώσῃ ὅχι καλλίτερα τὸ πρᾶγμα.

« Περιμένω ἀπόκρισι μὲ τὸν ἴδιον ποῦ φέρνει τὸ γράμμα μου.
 » Τὴ μαρούτη καὶ τὰ βόλια τὰ ἔλαβα, καὶ τὰ ἐμέρασα· νὰ μὲ
 » οἰκονομήσετε καὶ στουρνάρια καὶ ἂν σᾶς περισσεύῃ καὶ ἄλλη
 » μαρούτη νὰ μοῦ στείλετε, γιατί θὰ τὴν δώσω καὶ στὴς Πι-
 » τρατσικιώταις.

« Τοῦ Πανουριά τὰ λόγια μὴ τὰ πολυκκοῦτε· εἶναι φοβιστά-

οἱ Ἕλληνες καὶ κατέσφαζον τοὺς ἐξουσιάζοντας τὴν Ἑλλάδα ἑνοπιούς Τούρκους καὶ τοὺς φρουροὺς τῆς ἐξουσίας αὐτῶν σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις. (Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ἠγέρθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς ἄλλα μέρη, εἰς τὴν Ἠπειρὸν, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Κρήτην, ἀλλὰ δὲν εὐδοκίμησαν). Ἀπὸ τέλους ἐκαθαρίσθη ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὸ βῆρος τῶν τυράννων τούρκων, συνῆλθε τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ συνεχρότησε τὴν ἐν Ἐπιδαύροις πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ ἀποκατέστησε κεντρικὴν διοίκησιν, ἔκτοτε δὲ ἐκηρύχθη ἡ Ἑλλάς ἐξ αὐτομάτου κράτος ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον.

Ἐπὶ τῆς ἀπροσδοκίτου ταύτης περιστάσεως ὁ Σουλτάνος μαθὼν τὰ γεγονότα ταῦτα ἔμεινε ἐμβρόντητος! διότι δὲν ὑπῆρχον τοῦρκοι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἵνα καταπολεμήσωσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἐπειδὴ ἐσφάγησαν, ὡς προείπομεν, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ ὁ Σουλτάνος; Ἰδοῦ. Ἐγένετο μετὰ θυμοῦ τὰ πλήθη τῶν τούρκων τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀφρικῆς, σχηματίζων στόλους καὶ στρατιωτικὰ σώματα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπηύθυνεν αὐτὰ κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ κατασπαράξῃ τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας.

Τὸ πρῶτον σῶμα τῶν Τούρκων, τὸ ὁποῖον εἰπέβαλε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἦτον ὁ Ὁμέρ Πασᾶς Βριόνης μὲ τοὺς μαχιμωτέρους Τούρκους, τὸν ὁποῖον πρῶτος ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπῆντησεν εἰς τῆς Γραβιάς τὸ Χάνι μὲ ἑκατὸν μαχιμους ἀνδρας διὰ τοῦ χοροῦ καὶ εἶπεν αὐτῷ «Στάσου Τούρκε! ποῦ προβαίνεις!» καὶ συνεπλάκη μετ' αὐτοῦ πεισματώδους μάχης δὲ γε-

» ρης· μὰ σὰ τὸ σηκώσωμε ἑμεῖς, ἀλλέως δὲ μπορεῖ νὰ φιάσῃ,
» πάρεξ νὰ ἔρθῃ μὲ τὸ μέρος μας.

» Ἀῦριο τὸ βράδυ νὰ ἔρθῃ ἓνας στὸ μοναστήρι καὶ θὰ εὐρῇ
» τὸν Γκούρα γιὰ νὰ μιλήσῃ, σὰν νὰ ἤμουνα ἐγὼ ὁ ἴδιος. Τὸν
» Γκούρα νὰ τὸν ἀγαπᾶτε· εἶνε παιδί δικό μου καὶ καλὸ παλ-
» ληκάρι.

» Χαίρετίσματα εἰς ὅλους τοὺς φίλους πέρα καὶ πέρα.

» 22 Μαρτίου 1821.

» Σ ᾶ ς χ α ι ρ ε τ ῶ κ αὶ σ ᾶ ς γ λ υ κ ο φ ι λ ῶ.

Ὁ ἀγαπητός σας

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΙΤΖΟΥ

νομένης καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐπὶ τέλους, ἰθρ' ἀμβυστεν ὁ Ὀδυσσεύς.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Ὀδυσσεύς ἔδωκε νὰ ἐνοήσουν οἱ Τούρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠγέρθησαν καὶ ἐπιμόνωσ ζητοῦσιν τὴν ἐλευθερίαν των· καὶ θὰ τὴν λάβουν, θὰ τὴν λάβουν.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην καὶ μετὰ πολλὰ ἄλλα στρατηγικὰ ἐπιχειρήματα, ὁ Ὀδυσσεύς διεκρίθη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα καὶ οἱ Σωματάρχαι τῶν μερῶν ἐκείνων ἐσεβάσθησαν τὸν ἄνδρα καὶ ἐτέθησαν ἐκουσίως ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, ὥστε ὁ Ὀδυσσεύς ἔλαβεν ὅλον τὸ βᾶρος τοῦ πολέμου κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκινούσε τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἀπὸ τὴν τότε ἀρτισύστατον Ἑλληνικὴν Διοίκησιν δὲν ἐλάμβανεν οὔτε στρατὸν, οὔτε τροφάς, οὔτε πολεμοφοδία, οὔτε μισθοὺς, ἀλλ' ὅλα ταῦτα ἐπρομηθεύετο διὰ τῆς φρονήσεως καὶ βαρύτητός του.

Ἔως τότε διὰ τῆς Ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐχαρακτηρίσθησαν τὰ μεθόρια τῆς ἐλευθέραις Ἑλλάδος μέχρι τῆς Φθιώτιδος.

Τὰ ἐκστρατεύοντα Τουρκικὰ σώματα ἐν κατοπίν τοῦ ἄλλου ἀποσπώμενα ἀπὸ τὴν Λάριссαν καὶ Λαμίαν καὶ διερχόμενα τὰς Θερμοπόλας ἐπετίθεντο κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἐπτηρίζετο εἰς τὰς ὑπερρείας τοῦ Παρνασσοῦ ἀπέναντι τῶν Θερμοπολῶν ὡς προφυγίου τῆς πατρίδος· καὶ ἅμα ἐνεφανίζοντο οἱ Τούρκοι ὠρμούσε καὶ ἐκτυποῦσιν αὐτοὺς πότε μὲν κατὰ μέτωπον, πότε δὲ ἐκ πλαγίων καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὰ νῶτα κατὰ τὰς περιστάσεις ὥστε ἀποκαέστη μέγα φόβητρον τῶν Τούρκων· καὶ ὅσον ἔζη ὁ Ὀδυσσεύς· ἕως τὸ 1824 σῶμα Τούρκων δὲν ἐτόλμησε νὰ προσῆ καὶ ἕως τὴν Ἀττικὴν.

Ὡς ἐκ τῆς περιστάσεως αὐτῆς οἱ Ἀθηναῖοι Ἕλληνες μὲ τὸς παραπλησίους Δήμους ὠφελήθησαν τὰ μέγιστα, διότι ἐγερθέντες καὶ οὔτοι ὤρμησαν καὶ ἀπέλεισαν τοὺς ἐντοπίους Ἀθηναίους Τούρκους καὶ τὴν φρουρὰν τῆς ἐξουσίας αὐτῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Οἱ κεκλεισμένοι οὔτοι Τούρκοι μὴ λαβόντες οὐδεμίαν βοήθειαν ἀπὸ τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς (διὰ τοὺς λόγους οὗς προσιπομεν) οἱ Ἀθηναῖοι Ἕλληνες ὤρμησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ἀκρόπο-

λιν ἐξ ἐφόδου, τοὺς δὲ τούρκους μετέφερον εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέσφαξαν αὐτοὺς ἅπαντας σὺν γυναῖξί καὶ τέκνοις.

Οἱ Ἀθηναῖοι εὗρον τὴν Ἀκρόπολιν κατακερματισμένην ἀπὸ τὰς περιστάσεις τοῦ πολέμου, εὗρον αὐτὴν ἄνευ πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν, ὥστε εἴαν ἤθελε προσβληθῆ αὕτη ἀπὸ ἄλλους Τούρκους, ἐκυσιεύετο εὐκόλως πάλιν. Ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις τότε οὕτα εἰς δυσάρεστον θέσιν δὲν εἶχεν οὔτε τοὺς τρόπους οὔτε τὰ μέσα διὰ νὰ ἐπιτελευτήσῃ τὸ φρούριον, καὶ ἐφοδιάσῃ αὐτό. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοιαύτην περίστασιν διώρισαν τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἐξ Ἀθηναίων, καὶ ἐπεμψαν αὐτὴν πρὸς τὸν Ὀδυσσεύα, καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν καὶ παρέδωκαν τὴν Ἀκρόπολιν εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπιχειρεῖ καὶ ἐπισκευάζει παραχορῆμα τὴν Ἀκρόπολιν ἐφοδιάζει αὐτὴν μὲ τροφὰς καὶ πολεμοφοδία δι' ἀντίστασιν ἱκανοῦ χρόνου, καὶ ταῦτα ἐπραξε πάλιν διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Ἀθηναίων, καταθέτας καὶ ἐξ ἰδίων του ὁ Ὀδυσσεὺς δεκαπέντε χιλιάδας γρ. πρὸς ἀγορὰν σίτου διὰ τὸ φρούριον καὶ ταῦτα ἔδωκε ταῖς Ἀθηναίαις ὡς δάνειον νὰ τὰ ἀποδώσωσιν μετὰ ἕν ἔτος ἀπὸ τὰς προσόδους τῶν Τουρκικῶν κτημάτων, ἀλλὰ τῷ χρεωστοῦνται ἕως τῆς ἡμερον. Ἴδου δὲ καὶ τὸ χρωστικὸν ὁμολόγον τῶν Ἀθηναίων.

« Διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑποφαινόμενοι, ὅτι ὁ Γενναϊότατος Καπετὰν Ὀδυσσεὺς, ἔχοντας ἀνάγκην ἡ Πατρίς μας ἔδωκεν ἐξ ἰδίων του διὰ σιτᾶρι καὶ Γεθερτζιλὲν ὅπου ἐσέγραμμεν διὰ τὸ κάστρον γρόσια χιλιάδας δέκα τέσσαρας καὶ ἑξακόσια ἐννέα καὶ παράδες δέκα γρ. 14,609 καὶ παρὰδ. 10. Καὶ εἰς ἐνδειξιν ἐδόσαμεν εἰς χεῖρας του τὸ παρὸν ἐσφραγισμένον τῇ σφραγίδι τῆς κοινότητος καὶ ὑπογεγραμμένον παρ' ἡμῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 22 Ὀβρίου 1822.

Δημήτρ. Βουζίκης	Νικολ. Ζαχαρίτζας
Σπυρίδ. Παλαιολόγος	Θ. Λογοθέτου.
Στέφ. Χ. Φιλίππου	Παναγᾶς Γκιζας.
Νικολ. Καρακατζάνης	Ἰωάννης Π. Βλάχος
Νικόλαος Περῆς	Ἰωάννης Πάλλης
Στάμος Μπουλίτζης	Ἀναγνώστ. Τσουμούγιας
Χρῆστος Ταβάνης (Τ. Σ).	Σπύρος Μενιδιάτου
. Πετράκης	Ἀναγνώστης τοῦ

Συμεών Σγουμπρός.	Γιάννης Πανταζής Χίος
Χ. Νικολ. Πάστρας	Ἄγγελος Γέροντας
Σπῦρ. Παναγιωτάκης	Σπυρίδιον Βενιζέλος
Παλαιολόγος Πανταζής	Χ. Σπύρος Γκικιάκης
Συμεών Γαλάκης	Σταυρος Πατούσας
Σωτήριος Μπεροῆς	Ἀναγνώσης Σηροτάγαρος
Δημητρ. Τυροποῦλος	Παναγ. Ματουκάς
(.)	Ἀντώνιος Καλοπαναγιώτης
Χαρίτος Χτενᾶς.	Χ. Δ. Χαλκοκονδύλης
Χ. Ἀναγνώστ. Μενιδιάτης	

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐλυπεῖτο διότι δὲν ὑπῆρχεν ὕδωρ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ ἦτον κίνδυνος, ἀλλὰ διὰ τῆς φρονήσεώς του κατώρθωσε καὶ ἀνακαλύψῃ τὸ πρὸ πολλῶν αἰῶνων κεκαλυμμένον φρέαρ τῆς Κλεψύδρας ἀπέχον ἕως εἴκοσι βήματα ἀπὸ τὸ τεῖχος, καὶ ἀνασκαφῆς γενομένης εὗρέθη τὸ φρέαρ ἔχων ἄφρονον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐξήρκει διὰ δύο χιλιάδας ἀνθρώπους εἰς κάθε εἴκοσι τέσσαρας ὥρας καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνήγειρεν ὁ Ὀδυσσεὺς μέγιστον ἰσχυρὸν προμαχῶνα καὶ συμπεριέλαβε τὸ φρέαρ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Ἴδου δὲ ὁ προμαχὼν ἐκεῖνος, κεῖται εἰς τὴν ἀρκτικήν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως ἐντὸς τοῦ τεύχους ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτέθη καὶ ἐπιγραφή λέγουσα:

« Προμαχῶνα τόνδε
 « Πηγῆς ὕδατος
 « Ἀνήγειρεν ἐκ βίθρον
 « Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου
 « Ἑλλήνων Στρατηγός!

Ἀφοῦ τοιοῦτοτρόπως ὁ Ὀδυσσεὺς ἀποκατέστησε τὴν Ἀκρόπολιν ἀξιόμαχον, διώρισε καὶ φρούραρχον ἓνα τῶν ἀξιωματικῶν του τὸν Ἰωάννην Γούραν, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸν στρατὸν του καὶ τριακοσίους Ἀθηναίους ἐξῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα εἰς ἀπάντησιν νέας ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων καὶ μεθ' ὅλης τῆς κρατιωτικῆς δραστηριότητος ἠγωνίζετο.

Τὸ 1823 ἔτος βλέποντες οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐβοίας, ὅτι μόνος ὁ Ὀδυσσεὺς κινεῖ τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ εἰς πολλὰς περιστάσεις ἔσωσε πολὺν λαὸν ἀπὸ τῆν σφαγὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Τούρκων,

συνήλθον ἐν Ἀθήναις ἅπαντες οἱ πρόκριτοι καὶ ἔφοροι τότε τῶν ἐπορχιῶν καὶ ἀνηγόρευσαν τὸν Ὀδυσσεῖα Στραταρχὴν πάσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας περιζώσαντες αὐτὸν μὲ πολυτιμον ζῆφος.

Κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτὴν περίστασιν εἰσέβαλεν ἕτερον Σῶμα Τούρκων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ εἰκοσιδύω χιλιάδας ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰσοῦφ-Πασᾶ Πρεκόφτζαλη, ὅστις κατετήμονε τὸν τόπον διὰ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πυρός. Ὁ Ὀδυσσεὺς τότε μετὰ σπουδῆς παραλαμβάνει τὸν στρατὸν του καὶ ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν τῶν Τούρκων τούτων καὶ περιέστειλε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν διασώσας πολὺν λαὸν ἀπὸ τὴν σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν.

Ὁ Ἰσοῦφ Πασᾶς μὴ δυνάμενος νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς δυνάμεις του περαιτέρω, διῆλθε τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Λεβαδίας καὶ τῶν Θεσῶν καὶ ἐπροχώρησεν ἕως εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ ὑπέταξε τὸν ἐκεῖσε λαόν. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ προβῇ καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπεχώρησε καὶ ἀπῆλθεν ἐκτὸς τῶν Θερμοπυλῶν καὶ διελύθη εἰς Λαμίαν καὶ Λάρισσαν.

Ὁ Ὀδυσσεὺς δρᾶττων τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀπουσίας τῶν στρατευομένων τούρκων, μεταβαίνει εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ ἐπαναστατεῖ τὸ δεύτερον τὸν λαὸν τῆς Εὐβοίας· συγκροτήσας δὲ μέγα στρατόπεδον πολιορκεῖ τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος ἐπὶ πέντε μῆνας καὶ ἐπειδὴ ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτο νησὸς καὶ ἀπητούντο καὶ Ναυτικαὶ δυνάμεις συνεμάχησε μὲ τὸ κοινὸν τῶν Ψαριανῶν, οἵτινες ἐκρατοῦσαν τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν μὲ τὰ πλοῖα ἰων, καὶ περὶ τῆς πολιορκίας ταύτης αἱ τὸ ὁμολογῶσιν οἱ ἐπιζῶντες Ψαριοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς μάχας ὅσας ἔκαμεν ὁ Ὀδυσσεὺς ἕως τότε, ἡ σημερινὴ ἡμέρα δὲν ἐπαρκεῖ, ἀλλὰ παραλείπομεν αὐτάς καὶ λέγομεν στρατηγικὰ τινα ἐπιχειρήματά του, ἅτινα ἐπραξεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Σουλτάνος, ἀφοῦδὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, τὸ δεύτερον ἔτος αὐτῆς τὸ 1822 ἐκίνησε γενικὴν καὶ μεγάλαν ἐκστρατίαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ Ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα χιλιάδας Τούρκων, σκοπὸν ἔχων νὰ μὴν ἀφήσῃ αὐτὴ οὔτε ἴχνος Ἑλληνικόν. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ τῆς θαλασσίας δυνάμεως

δὲν λέγομεν τι, ἐπειδὴ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐπὶ τοῦ προκειμένου λόγου μας, καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς, ὤρμησαν αὐταὶ πανταχόθεν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τὰ φέρωσιν αὐτοὺς εἰς ἐκπλήξιν καὶ ἀμηχανίαν, διηρέθησαν εἰς τρεῖς φάλαγγας, καὶ ἡ μὲν πρώτη καὶ ἡ μεγαλύτερα φάλαγξ, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Δράμαλη-Πασσᾶ ἔωρθε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ προσέβη εἰς τὴν Ἀργολίδα διὰ τὰ συνεννοηθῆ καὶ μετὰ τοὺς στόλους τοῦ διὰ τὰ καταστρέψουν τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ δὲ δευτέρα φάλαγξ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μεχμέτ-Ρεσίτ-Πασσᾶ Ῥούμελι-Βαλεσί προσέβαλε τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα παραποδᾶς τοῦ Δράμαλη Πασσᾶ ὅπως τοῦ τηρῆ τὴν συγκοινωνίαν καὶ μετὰ τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς Ἀσμίης καὶ Ἀκρίσσης, τὰ ὑποτάξῃ καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ἡ τρίτη φάλαγξ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ὁμέρ-Πασᾶ Βοιόνῃ μετὰ τὸ ἄνθος τῶν Τουρκαλβανῶν προσέβαλε τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπέταξε, καὶ μόνον τὸ Μεσολόγγιον ἀντέστη καὶ ἐμάχητο.

Οἱ Πασάδες οὗτοι εἶχον φερμάνι (διαταγὴν) παρὰ τοῦ σουλτάνου, ὅτι ἀφοῦ ἤθελον καταβάλλῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν νὰ κατασφάζουν τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ ἑπτὰ ἐτῶν ἡλικίαν καὶ ἄνω.

Εἰς τὴν φοικαλέαν ταύτην περίστασιν οἱ Ἕλληνες βλέποντες τὰς ὑπερτέρας δυνάμεις τῶν Τούρκων ἔμενον εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ πανικῆν φόβον! καὶ ἐσκέπτοντο ἕκαστος πῶς νὰ καταφύγῃ νὰ εὔρη ἄσυλον τόπον τῆς ζωῆς του.

Τὴν περίστασιν ταύτην ἄς τὴν ὁμολογήσουν αἱ Ἴονικαὶ νῆσοι, αἵτινες ἐπλήσθησαν τότε ἀπὸ πρόσφυγας, ἄς τὴν ὁμολογήσουν, λέγω, τὰ ὑψηλότερα ὄρη, τὰ σπήλαια καὶ αἱ ὄποι τῆς γῆς, ὅτινα ἐπλημμύρησαν ἀπὸ πρόσφυγας!

Τότε εἶχον ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα πάμπολλοι Ἕλληνες ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἀλλαχόθεν, ἵνα συναγωνισθῶσι καὶ αὐτοὶ, ἀλλ' εἰς τὴν δεινὴν ταύτην περίστασιν ἀπηλπίσθησαν καὶ οἱ πλείστοι ἐφυγον εἰς τὰ ὀπίσω μετὰ μαρμαμένα χεῖλη κραυγάζοντες τετέλεσται ἡ Ἑλλάς, τετέλεσται ἡ Ἑλλάς!!! Καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπελπίσθησαν, διότι εἶδον ὅτι τινὲς πρόκριτοι καὶ καπατανεῖοι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπροσκύνησαν καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τὸ μῖασμα τοῦτο ἤρχισε νὰ διαδίδεται καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔτι περισσότερον ἀπηλπίσθησαν διότι

είδον ὅτι οἱ λαοὶ τῶν Κυκλάδιων καὶ Σπορᾶδων νήσων, βλέποντες ὅτι ἡ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐπλήσθησαν ἀπὸ τούρκους, στόλοι δὲ τοῦ Σουλτάνου νὰ περιπλέουν περίξ τῶν νήσων αὐτῶν καὶ ἔμβροθοι γινόμενοι, ἔδραμον πολλοὶ πρᾶκτικοὶ τῶν νήσων αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνενέωσαν τὰς παλαιὰς τῶν συνθήκας, τινὲς μάλιστα ἐπλήρωσαν εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν τὸν καθυστερούμενον δῶα ἐτῶν φόρον.

Εἰς τὴν φοικαλέαν ταύτην περίστασιν ὁ Ὀδυσσεὺς βλέπων ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἀπὸ τυγχάνει καὶ κατὰ συνέπειαν καταστρέφεται τὸ ἔθνος ἐκλαυσε πικρῶς!!! Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ὡς ἀπὸ ἀράτου δύναμιν ἀθούμενος ἐγείρεται, ἐξαγριῖσθαι καὶ κινεῖται, καὶ τὴν μὲν ἰδέειν τοῦ προσκυνησμοῦ καταπαεῖ καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ τῶν τριῶν φελάγγων τῶν τούρκων ταύτην συντελεῖ καὶ μετανοῦται ἡ μεγάλη ἐκστρατεία αὐτῆ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἰδοὺ πῶς. Πρῶτον τιμωρεῖ τινὰς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ καὶ ἐπαπειλῇ διὰ γραμμάτων τοὺς ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι προσκυνησαντας· ἔπειτα συσσωματοῦται καὶ ῥίπτεται κατὰ τῆς δευτέρας φελάγγος τοῦ Μεχμέτ Ρεσίτ Πατᾶ καὶ συγκροτεῖ δύο πεισματώδεις μάχας, μίαν εἰς τὴν Κωνσταντοῦν Δαδί καὶ ἑτέραν εἰς τὸ Μετόχι τοῦ Μοναστηρίου τῆς Ἱερουσαλῆς, καὶ εἰ μὲν τὴν μίαν νικᾷ τοὺς τούρκους, εἰς τὴν ἑτέραν νικᾶται, ἀλλὰ δὲν ἀπελπίζεται, παραχρῆμα ἐπιχειρεῖ διαπραγματεύειν μετὸν Μεχμέτ Ρεσίτ Πατᾶν διπλωματικῶς καὶ διὰ τῆς πανουργίας τοῦ ἐξαπατᾷ τοὺς τούρκους καὶ ἀποπέμπει αὐτοὺς τῶν ἑρμιονησίων, οἵτινες ἀπῆλθον εἰς Λαμίαν καὶ Λάρισσαν καὶ διελύθησαν καὶ τοιοῦτοτρόπως σώζεται ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τὸν κίνδυνον, οἱ δὲ λαοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἐστίας τῶν. Τὸ στρατήγημα τοῦ Ὀδυσσεῦς τοῦτο ἐχειροκροτήθη παρὰ πάντων.

Ἐπομένως ὁ Ὀδυσσεὺς συναθροίζει τοὺς μαχιμωτέρους ἄνδρας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἐκστρατεύει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα νὰ χτυπήσῃ καὶ τὴν τρίτην φελάγγα ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Πατᾶ Βριώνη, ὅστις πολιόρκει τὸ Μεσολόγγιον. Ὁ Ὁμέρ Πατᾶς μάθων τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὀδυσσεῦς, τοῦ ὁποῦ ἐγνώριζε τὴν ἱκανότητα ἀπὸ προηγουμένης ἄλλας περιστάσεις, ἐπτονήθη καὶ μετὰ μίαν ἀτυχῆ ἐφοδὸν παραλείπει ἐνώπιον τοῦ Μεσολογγίου τὰ πυρὸβολα του, σκηνὰς καὶ πολεμοφοδία, καὶ μίσσης νυκτὸς λείπει τὴν πο

λιορκίαν καὶ φεύγει δραμαίως· φεύγει, λέγω, ἵνα σωθῆ εἰς τὴν Ἠπειρον. Φθάτας δὲ εἰς τὸ Ἀγρίνιον ὅπως διαβῆ τὸν ποταμὸν Ἀχελῶων εὗρεν αὐτὸν πλημμυροῦντα ἀπὸ τὰς τότε συνεχεῖς βροχὰς καὶ χιόνας, ἔμεινε δὲ εἰς τὸ Ἀγρίνιον περιμένον να ἐκπεσθῶτι τὰ ὕδατα να διαβῆ, ἀλλὰ μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἐφθασε καὶ Ὀδυσσεύς ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα οὐ μακρὰν τοῦ Ἀγρινίου (ἕως δυο ὥρας). Ὁ δὲ Ὀμὲρ Πασσᾶς μαθὼν τοῦτο καὶ ἔτρομος γενόμενος ῥίπτεται να διαβῆ τὸν ποταμὸν πλημμυροῦντα, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἐπνίγησαν ἕως δύο χιλιάδες Τούρκοι, ἀπώλεσθησαν δὲ καὶ πᾶσαι αἱ ἀποσκευαὶ τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ ἐσώθησαν εἰς τὴν Ἠπειρον. Καὶ τοιουτοτρόπως σώζεται καὶ ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τὸν κίνδυνον, οἱ δὲ λαοὶ ἤλθον εἰς τὰς ἐστίας των, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ προσκνημημοῦ ἔπαυσε.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἔχων εἰς τὸ σχέδιόν του να φέρῃ τελείαν ἀποτυχίαν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐσκρατείαν τοῦ Σουλτάνου ὅταν ἐξεστράτευσε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀφίνει εἰς τὴν Ἀνατολικὴν δύο σώματα ἰσχυρὰ, καὶ τὸ μὲν ἐν ἑτοποθέτησεν εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Παρνασοῦ ἀπέναντι τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Εὐσταθίου Κατσιχογιάννη, τὸ δὲ ἕτερον ἑτοποθέτησεν εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ὄρους Ζαγαρᾶ ἀπέναντι τῶν Θηβῶν, μικρὰ δὲ ἀποσπάσματα διέταξε να περιπολῶσιν ἐκ τῶν ἰδίων σωμάτων ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας μέχρι τῶν Μεγάρων καὶ ταῦτο χρόνως διέταξε τοὺς Δερβενοχωρίτας καὶ κατέλαβον τὰ μεγάλα Δερβένια τοῦ Ἰσθμοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως διέκοψε τὴν συγκοινωνίαν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν Λαμίας καὶ Λαρίσσης καὶ τῆς πρώτης καὶ μεγάλης φάλαγγος εἰσβαλοῦσης ἐν Κορίνθῳ ὑπὸ τὸν Δράμαλην, ὥστε δὲν ἐλάμβανεν οὔτος οὔτε τροφὰς οὔτε κανὲν βοήθημα καὶ οὔτε γράμμα. Ἀπὸ δὲ τὸ πῦρ τῶν Πελοποννησίων καὶ ἀπὸ λοιμὸν καὶ λοιμὸν, κατεστράφη κατακράτος καὶ τὸ μέγξ σῶμα τοῦτο τοῦ Δράμαλη ἐν Κορίνθῳ, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 1822 ἡ μὲν μεγάλη καὶ ἐπίφοβος ἐσκρατεία τοῦ Σουλτάνου ἔματαιώθη, ἡ δὲ Ἑλλάς ἐσώθη καὶ ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἐπαγιώθη διὰ τὰ περαιτέρω.

«Μέγας εἶ Κύριε καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου. Καθ' ἣν περίστασιν ἐκλονήθη ἡ Ἑλλάς να ἀπολεσθῆ, σὺ, Κύριε, ἔτεινας τὴν χεῖρα σου καὶ ἀνέσuras αὐτὴν ἐκ τοῦ χείλους τοῦ κρηνοῦ

τῆς ἀπωλείας καὶ διὰ τοῦ ὀργάνου σου Στρατηγοῦ Ὀδυσσεύς τούτου διέσωσας αὐτήν.»

Τοιοῦτος εἶναι ὁ Ὀδυσσεύς, οὐτινος τὴν μνήμην σήμερον ἐπιτελοῦμεν μετὰ τεσσαρακονταετίαν ἤδη. Κύριοι, περὶ τὰ πρῶτα τέσσαρα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως διετέλεσα ὡς σωματάρχης· ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ καὶ ἤμουν παρὼν εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας καὶ μάχας τὰς γενομένας παρ' αὐτοῦ καὶ ἐσπούδασα ἀρκούντως τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ στρατηγοῦ· ὁ μόνος πόθος αὐτοῦ ἦτο νὰ εἶδῃ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν ἐκ τῆς δουλείας τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐπιβροχῆς φιλοδοξῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ κατ' ἐμὲ κριτὴν, ἐπειδὴ ἤμην αὐτόπτης τῶν περιστάσεων ἐκείνων, τὸ κατ' ἐμὲ λέγω μετὰ μεγίστης παρρησίας καὶ πεποιθήσεως, ὅτι, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ Ὀδυσσεύς, τὸ 1829 ἔτος ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις κατεστρέφετο καὶ κατὰ συνέπειαν κατεστρέφετο καὶ τὸ ἔθνος καὶ σήμερον δὲν ἤθελε ἔχωμεν ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Βασίλειον καὶ ἀγαπώμενον τὸν ἐλεύθερον αἴρα, καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος. Ἐὰν ὁ Ὀδυσσεύς δὲν ἤθελε καταπολεμῆσαι τὴν ἰδίαν τοῦ προσκυλισμοῦ, δὲν ἤθελε καταπολεμῆσαι τὴν δευτέραν καὶ τρίτην φάλαγγα τῶν Τούρκων, καὶ ἀποπέμψῃ αὐτὰς ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὁρίων, καὶ ἂν δὲν ἤθελε διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν τῶν Τούρκικων ἀρχῶν μὲ τὸν Δράμαλην ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἡ καταστροφὴ τούτου ἐν Κορίνθῳ, βοηθούτων καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Στερεῆς Ἑλλάδος, οὐδέποτε ἠδύνατο ἡ Πελοπόννησος νὰ ἀντιέξῃ ἀπέναντι τοιαύτης κολοσιαίας δυνάμεως, τοῦτο πᾶς τις ἴδοναται νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον.

Ἀφ' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις δὲν κατεπνίγη εἰς τὴν νηπιότητά της, οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες σύνθημα τὸ « ἢ ζῶν ἢ θάνατος » καὶ συνθησάντες καρτερικῶς εἰς τὸν ἀγῶνα μετὰ τὴν θύελλαν τοῦ 1822, ἐξηκολούθησαν ἀπτόητως μὲ περισσώτερον ζῆλον τὸν ἀγῶνα, ἂν καὶ μὲ ἀκαταλόγιστους θυσίας ἐπροέβησεν ὁμῶς εἰς τὸ τέρμα τῆς ἐλευθερίας των.

Ὁ Κύριος Σπυρίδων Τρικούπης εὐτύχησε νὰ γράψῃ τὴν νέαν ιστορίαν τῆς Ἑλλάδος τὴν ὁποίαν καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ κόσμῳ καὶ ἐξωτερικῷ. Εἶδαμεν ἐν αὐτῇ περιστάσεις τινὰς ἀφορώσας τὸν προκείμενον νεκρὸν μικροῦ λόγου ἀξίας, τὰ δὲ κολοσσαία καὶ σωτηριώδη ἔργα αὐτοῦ ὑπερεπήδησε καὶ δὲν κατε-

χώρησε μόνον τὴν μάχην εἰς τῆς Γραβιάς τὸ Χάνι ἀναφέρει μὲ ὀλίγας ξηρὰς ξηρὰς λεξεις, καὶ διὰ τί τοῦτο; ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτον ἐναντίος εἰς τὸ πνεῦμα τῶν φιλοδοξῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ ἱστορικὸς κύριος Τρικούπης διὰ τῆς ἱστορίας του τὸν μὲν Ὀδυσσεα ἐσφαγίασε καὶ μετὰ θάνατον, τοὺς δὲ μεταγενεστέρους ἡμῶν ἀφήκεν εἰς ἀγνοίαν τῶν ἔργων καὶ τῶν κατωρθωμάτων αὐτοῦ διὰ τὴν παλιγγενεσίαν τῆς πατρίδος μας.

Ἀλλὰ ὁ μέγας προμαχὼν ἐκεῖνος, ὅντινα βλέπετε εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ὀδυσσεῶς, καὶ ἡ ματαιώσις τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τοῦ Σουλτάνου τὸ ἔτος 1822, τὰ μὲν ἔργα τοῦ Ὀδυσσεῶς μαρτυροῦσι, τὴν δὲ ἱστορίαν τοῦ κ. Τρικούπη διαψεύδουσιν οὐσιωδῶς. Καὶ μόνον τοῦτο ἀπέναντι τῶν σωτηριωδῶν κατορθωμάτων τοῦ στρατηγοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, οἱ τότε διέποντες τῆς πολιτείας μας τρεῖς ἐπειράθησαν νὰ δολοφονήσωσι τὸν ἄνδρα τοῦτον, ἀλλ' ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ των, τὸ πρῶτον εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸ δεύτερον εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον ἐντὸς τοῦ πλοίου τοῦ Χατζῆ Φισφίση Αἰνῆτου καὶ τὸ Τρίτον ἐν Ναυπλίῳ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ στρατηγοῦ Νικηταροῦ, ὅτε ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως Ἰτζικαλὲ τὸν ἐπευρόθησαν.

Ὁ ἱστορικὸς κ. Τρικούπης, ἀφοῦ δὲν κατεχώρησεν εἰς τὴν ἱστορίαν του τὰ ἥρωϊκὰ καὶ ἔθνοσωτήρια κατορθώματα τοῦ Ὀδυσσεῶς, εὐαρετητῆθη νὰ τὸν ὀνομάσῃ καὶ προδότην τῆς πατρίδος.

Ἐὰν ἦτο ἀληθὴς ὁ ἱστορικὸς, ὥφειλε νὰ καταχωρήσῃ εἰς τὴν ἱστορίαν του τοῦλάχιστον τὰς τρεῖς περιστάσεις, καθ' ἃς ἀπειράθησαν οἱ δολοφονοὶ νὰ τὴν ἀποκτείνωσιν. Ὁ Ὀδυσσεὺς βλέπων τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν τῶν δολοφόνων του, οἵτινες ἐκράτουν τὴν ἐξουσίαν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον, τότε προσέφυγεν εἰς τοὺς Τούρκους διὰ δύο λόγους, πρῶτον νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του πρὸς καιρὸν μέχρις ὅτου ἀλλάξουν τὰ ἐχθρὰ αὐτοῦ πρόσωπα ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς διοικήσεως, δεύτερον διὰ τῆς ἀπάτης νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ ἀντιφρούριον τῆς Χαλκίδος Καράμπαμπα καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ μέγα φρούριον, καὶ νὰ προσφέρῃ αὐτὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι τὸν παρηκολούθουν τριακόσιοι μάχιμοι Ἕλληνας.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν τῶν προγόνων μας λέγον « Εὐβοίας ἄρχεις, Ἑλλάδος ἄρχεις » ἡ περιστάσι

αὕτη εἶναι ὁμοία μετ' ἐκείνην τοῦ ἀρχαίου στρατηγοῦ μας Θεμιστοκλέους, ὅτι· διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του ἀπὸ τοὺς κακοδοῦλους καὶ ἀχαρίστους πολιτικοὺς τῶν Ἀθηνῶν προσέφυγεν εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλ' οὔτε ὁ Ὀδυσσεὺς οὔτε ὁ Θεμιστοκλῆς ᾤδηγησαν τοὺς ἔχθρους τῆς Ἑλλάδος κατ' αὐτῆς· μάλιστα ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον καὶ διαλύσας τὴν συνοδιαν του, ἀφ' οὗ ἀπέτυχε τὸν σκοπὸν του, προσῆλθεν ἐκουσίως εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ εὐεργετηθέντος· παρ' αὐτοῦ Ἰωάννου Γούρα, οἱ δὲ συκοφάνται του ἐπηύξησαν τὰς κατηγορίας του. Ὁ Ὀδυσσεὺς βλέπων οὕτω ζητεῖ ἐπανειλημενῶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς δίκην νὰ δικασθῇ καὶ ὅταν ἤθελε ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡμάρτησεν εἰς τὴν Πατρίδα νὰ τιμωρηθῇ ἐννόμως, ἀλλ' οἱ συκοφάνται του κατέχοντες τότε τὴν ἔδραν τῆς διοικήσεως ἐκώρυξαν καὶ οὐδὲ ἀκρόατιν ἔδωκαν εἰς τὴν αἰτησίαν του ταύτην· ἀλλὰ τὸ 1824, λέγω, καθ' ὃ ἦλθεν ἐν Ἑλλάδι τὸ χρυσίον τοῦ δανείου τότε εὗρον τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ δουλοφρονήσῃ τὸν ἄνδρα καὶ διὰ τί τοῦτο; διότι ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ κύβηον τὸν αὐχένα εἰς φιλάρχους ἀνθρώπους καὶ ὀνομάζοντας ἐξουτοῦ, πριγκίπας.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐζήτησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς δίκην· διατί ἡ διοίκησις δὲν τὸν παραπέμπει εἰς τὸ στρατοδικεῖον νὰ τὸν διακρίνῃ καὶ νὰ τὸν καταδικάσῃ, ἂν ἡμάρτησεν; διότι ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς ἤθελε κηρυχθῆ ἀθῶος, οἱ δὲ συκοφάνται του ἐνοχοὶ· ἀλλὰ δίδουν ὅμως προνόμιον τῷ Ἰωάννῃ Γούρᾳ καὶ τῷ λέγουν, φόνευσον τὸν Ὀδυσσεῖα λαθραῖως καὶ σὺ Γούρα θελεῖ ἀποκατασταθῆ; ἄρχων πεισῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἥδη δὲ πρὸς τὸν Γραμματεῖα του Σορβανόπουλον νὰ λάβῃ ὅτους μισθοῦ, θέλει, ἐπεὶ ἔχουμεν ἄπειρον χρυσίον τώρα ὅπου μᾶς ἦλθε τὸ δάνειον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ δὲ εὐεργετηθεὶς παρὰ τοῦ Ὀδυσσεῖος Γούρα; διατάττει τοὺς δημίους του καὶ δουλοφρονῶν τὸν εὐεργετητὴν του καὶ εὐεργετῆν τῆς Ἑλλάδος Ὀδυσσεῖα μεση; νυκτο; ἐν τῷ πύργῳ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

Κύριοι, ὁ ἀπεθνήκων δεδικαίωται· ἂς ἀπευθύνωμεν τὰς χριστιανικὰς εὐχὰς μας πρὸς τὸν Ἰψιστὸν Θεὸν καὶ εἰπώμεν, ἀδελφοί, τὸ ὄνεια του ἢ μνήμῃ, ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ αὐτόν.

Ἐπιμελεῖα ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Κ. ΖΑΦΕΙΡΗ.

ΤΥΠΟΙΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ Δ. ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ.